

Handleiding BaMa scriptie Paul Cliteur

De “do’s & don’ts” bij het schrijven van een essay/scriptie

“A question rightly asked is already half answered, said Jacobi; we may add that the method of solution is the other half of the answer, and that the actual result counts for nothing by the side of these two” (Clifford, W.K., “The Ethics of Belief”, in: *Contemporary Review*, 29 (1876: Dec. – 1877: May), pp. 289-309, p. 305).

Docenten:

Prof. dr. P.B. Cliteur

p.b.cliteur@law.leidenuniv.nl

website:

www.paulcliteur.nl

tweede lezer Prof. dr. A. Ellian

a.ellian@law.leidenuniv.nl

Inleiding

De bedoeling van dit schrijven is u informatie te geven over het schrijven van de bachelor- of masterscriptie bij Paul Cliteur. Het stuk bevat

richtlijnen voor zowel het schrijven van een bachelorscriptie als ook een masterscriptie.

Het eerste dat u moet doen, is een onderwerp uitkiezen op het terrein van recht, staat en religie. Daarvoor kunt u het volgende boek lezen: Cliteur, Paul, [*The Secular Outlook: In Defense of Moral and Political Secularism*](#), Wiley-Blackwell, Chicester 2010. Delen van dat boek zijn digitaal beschikbaar [hier](#). Ook kunt u [hier](#) de centrale begrippen vinden die in *The Secular Outlook* in het Engels worden uitgewerkt.

Het is de bedoeling dat u hieruit inspiratie opdoet voor het schrijven van uw scriptie. Eén van de punten die in dat boek worden behandeld kunt u uitwerken voor uw eigen essay.

U kunt ook inspiratie opdoen uit de volgende boeken:

- Bastiaan Rijpkema en Machteld Zee, red., *Bij de beesten af*, Prometheus, Amsterdam 2013.
- Ellian, Afshin, and Molier, Gelijk, eds., *Freedom of Speech under Attack*, Eleven International Publishing, The Hague 2015.
- Kwak, Arie-Jan, ed., *Holy Writ: Interpretation in Law and Religion*, Ashgate, Farnham/Burlington 2009.
- Cliteur, Paul, and Herrenberg, Tom, eds., [*The Fall and Rise of Blasphemy Law*](#), with a foreword by Flemming Rose, Leiden University Press, Leiden 2016.
- Cliteur, Paul, [Bardot, Fallaci, Houellebecq en Wilders](#), De Blauwe Tijger, Groningen 2016.
- Cliteur, Paul, [Darwin, dier en recht](#), Boom, Amsterdam 2001, 116 pp.

Als u een idee heeft opgedaan, zet dat op papier, geef aan welke aanvullende literatuur u nog zou willen bestuderen en stuur dat naar mij toe. Ik zal dan uw vraag en literatuuropgave goedkeuren en u kunt aan het werk.

Voor aanvullende literatuur zie www.paulcliteur.nl

Nadere uitleg over de aard van het essay

- U schrijft een essay binnen het kader van het instituut “metajuridica”, meer in het bijzonder het vak “encyclopedie van de rechtswetenschap”. Dat betekent dat u niet alleen iets moet *beschrijven*, maar dat u ook zelf een normatief standpunt moet innemen (*waarderen*). Met andere woorden: u bent ergens voor of ergens tegen. Let wel: dat is dus iets anders dan de meeste stukken die je schrijft als jurist. Een jurist kan bijvoorbeeld aangeven hoe over een bepaalde kwestie wordt gedacht in de jurisprudentie; hoe het in de wet geregeld is; en wat daarover staat in de handboeken zonder een “eigen visie” te presenteren. Dat is niet de bedoeling bij het vak encyclopedie van de rechtswetenschap. Daar moet u zelf, om het zo te zeggen, moreel, politiek, levensbeschouwelijk “uit de kast komen”.
- Het standpunt dat u inneemt moet overigens wel zijn onderbouwd met *argumenten*. Uw paper mag dus niet een “opinie” zijn gebaseerd op een gevoel. “Ik ben van mening dat ...”. U moet een argumentatie ontwikkelen waarbij u eerst enige aandacht geeft aan de vraag die u wilt beantwoorden en vervolgens dient u stapsgewijs de door u opgeworpen vraag te beantwoorden.
- Besteed ook aandacht aan het definiëren van de termen die een centrale rol spelen in uw essay. In uw essay kan het zijn dat het woord “tafel” of “stoel” voorkomt. Dat hoeft u niet te definiëren, want die begrippen zijn redelijk bekend en er bestaat consensus over het juiste gebruik daarvan. (Er zijn weinig mensen die een “stoel” stevast aanduiden als een “tafel” en *vice versa*). Maar als u schrijft over “religie”, “secularisme”, “atheïsme”, “theïsme” (“essentially contested concepts”) dan moet u duidelijk maken wat u onder die woorden verstaat. Zoals Voltaire zei: “Als u met mij wilt discussiëren, definieer dan uw begrippen”. Alleen op die manier kan je voorkomen dat je “langs elkaar heen praat”.
- Besteed in het begin van uw essay (of scriptie) ook enige aandacht aan uw centrale vraag. Neem daar enige regels voor en leg uit wat de vraag is en ook waarom die belangrijk is. Je kan het misschien als volgt formuleren: eerst moet u vertellen wat u gaat doen, vervolgens moet u aangeven *hoe* u het gaat doen. Daarna moet u dat ook daadwerkelijk gaan doen natuurlijk. En tenslotte moet u

de lezer duidelijk maken dat u dat ook inderdaad *gedaan heeft* (conclusie). Denk niet te snel dat een lezer “u wel begrijpt”. Of dat iets “toch wel duidelijk is”.

- Het strekt tot aanbeveling tussenkopjes te gebruiken.
- U moet ook aangeven waarop u uw standpunt baseert. Met andere woorden: u moet aangeven waar uw standpunt steun vindt in de relevante literatuur. Naar die literatuur moet worden verwezen in voetnoten (geen eindnoten).
- U dient met de docent te bespreken welke literatuur u wilt bestuderen. De docent zal erop letten dat uw literatuurkeuze evenwichtig is. Dat wil zeggen: u moet niet alleen boeken en artikelen lezen die uw standpunt ondersteunen, maar ook boeken en artikelen die uw standpunt *niet* ondersteunen. Met die auteurs moet u “in discussie” gaan. Dat wil zeggen dat u ervan blijk moet geven dat u de boeken van uw “tegenstanders” kent, gelezen heeft, begrepen heeft, en dat u de argumenten van uw tegenstanders beargumenteerd van de hand kunt wijzen.
- Het aanhalen van boeken en artikelen dient te geschieden op de manier waarop dat gebeurt in *The Secular Outlook* (kijk daar goed naar!). Een artikel tussen haakjes, een boektitel cursief. Achternaam van de auteur, voornaam, enfin, bekijk het systeem in de noten van het genoemde boek
- Probeer ook zo veel mogelijk de oorspronkelijke bron aan te halen met de paginanummering, zoals die is aangegeven in de oorspronkelijke bron (dus niet op de internet-tekst die u wellicht gebruikt, maar een tekst met de pagina-aanduiding zoals die in het boek of in het tijdschrift waarnaar u verwijst te vinden is). U hebt allemaal een ULCN-account en u kunt dus zoeken in de tijdschriften waarop de universiteit Leiden is geabonneerd.
- Het essay moet *mooi verzorgd* worden ingeleverd. Met de Garamond 14 punts letter, regelafstand 1,2. Voetnoten: lettertype idem, maar dan 10 punts. Zet ook de paginanummering aan (lever dus geen essay in zonder paginanummering).
- En natuurlijk: geen taalfouten. Op tijd ingeleverd, zowel in paper copy als digitaal. Geen overschrijding van het maximale aantal woorden (5000 woorden voor een bachelor essay, 10.000 woorden

voor een masterscriptie). Overschrijding van het aantal woorden heeft een negatief effect op het eindcijfer.

- Er is een facultaire regel dat je iets heen mag gaan over de woordgrens. Dat mag dus. Maar het heeft geen gunstig effect op het eindcijfer.
- Op het voorblad van de paper dient u uw naam, hoeveelheid woorden van het essay, studentnummer, de naam van de eerste begeleider (Cliteur) en de naam van de tweede begeleider (Ellian) te vermelden. Een *goed verzorgd essay* levert een hoger cijfer op. Een slecht verzorgd essay (bijvoorbeeld met taalfouten) levert een lager cijfer op. Eén taalfout wordt beschouwd als “slip of the pen”, bij twee wordt uw corrector zenuwachtig, bij drie wanhopig, bij vier neemt hij aan dat een patroon is ontstaan.
- Zorg altijd dat u in uw begeleidende mail aan de docent en ook op het werkstuk zelf duidelijk maakt in welk kader u dat inlevert. Dus: geef aan of het een masterscriptie, bachelorscriptie dan wel een essay in het kader van de masterstudie is. Uw begeleider heeft namelijk met verschillende groepen studenten te maken.
- Bedenk dat u nooit een tweede kans krijgt om een eerste indruk te maken. Met andere woorden: zorg dat zelfs uw “voorlopige versie” geen taalfouten bevat en er verzorgd uitziet.
- Herkansing is alleen mogelijk bij onvoldoendes. U kunt dus niet bij een herkansing proberen om van een 7 een 8 te maken.

Suggesties voor essay-onderwerpen

De afdeling encyclopedie van de rechtswetenschap doet veel onderzoek naar wat men kan noemen “betwiste religieuze praktijken”. Dat wil zeggen: handelingen die door degene die deze handelingen verricht worden ervaren als “religieus gemotiveerd” maar die in strijd zijn met de (nationale) strafwet of met (internationale) mensenrechten. U mag zelf een invalshoek voor uw essay bedenken, maar hier volgen ook een paar suggesties.

1. Is religieus geweld ook werkelijk religieus?

Schrijf een essay over de vraag of het religieus geweld waarmee de wereld tegenwoordig geconfronteerd wordt ook daadwerkelijk religieus is. Dat betekent dat u ook in zal moeten gaan op de vraag: wat is eigenlijk “religie” en “religieus”?

Literatuur: Cliteur, Paul, *Het monotheïstisch dilemma of de theologie van het terrorisme*, De Arbeiderspers, Amsterdam 2010; Cliteur, Paul, “[Female Critics of Islamism](#)”, in: *Feminist Theology*, 2011, 19(2), pp. 154-167; Desai, Meghnad, *Rethinking Islamism: The Ideology of the New Terror*, L.B. Taurus, London/New York 2007; Griffiths, Rudyard, ed., [Hitchens vs. Blair: Be it resolved Religion is a Force for Good in the World](#), The Munk Debate on Religion, 26 November 2010, Anansi, Toronto 2011.

2. De Rudi Carrell-Affair

In 1987 belde de minister van buitenlandse zaken live in, in een uitzending van de VARA om de omroep ervan te overtuigen dat een aangekondigd programmaonderdeel niet zou moeten worden uitgezonden. Meer over deze kwestie vind u hier:

<https://openaccess.leidenuniv.nl/handle/1887/20881>

De vragen die u kunt behandelen zijn de volgende. Had de minister mogen inbellen bij de VARA? Had de VARA moeten toegeven aan de minister? Wat vindt u van de standpunten zoals deze zijn ingenomen in het kamerdebat?

3. Theïsme, atheïsme en agnosticisme als basis voor de moraal

Geef een analyse van theïsme, atheïsme en agnosticisme. Is één van deze systemen meer/minder geschikt als basis van de moraal? Bestaat trouwens een relatie tussen moraal en religie? En zo ja, welke?

Literatuur: Grayling, A.C., *The God Argument: The Case against Religion and for Humanism*, Bloomsbury, London 2013; Hitchens, Christopher, *God is not Great: How Religion Poisons Everything*, Twelve, New York, Boston 2007; Verhofstadt, Dirk, *Atheïsme als basis voor de moraal*, Houtekiet, Antwerpen 2013.

4. Religieus recht en seculier recht

Het recht is in beginsel nationaal en seculier recht. Dat wil zeggen: het recht wordt gemaakt door de wetgever en het wordt toegepast door de rechter. Maar zou men nu binnen seculiere rechtsordes ook plaats moeten maken voor religieus recht? Recht dat wordt toegepast door geestelijken en dat niet de nationale wet als rechtsbron heeft maar de opvattingen van geestelijken?

Literatuur: Machteld Zee: Zee, Machteld, “Five Options for the Relationship between the State and Sharia Councils”, in: *Journal of Religion and Society*, Volume 16 (2014), pp. 1-18, full text te vinden hier: <http://moses.creighton.edu/jrs/>

5. Vrijheid van meningsuiting, de beperkingen daarvan en geweldsdreiging

Met de aanslag op de redactie van Charlie Hebdo op 7 januari 2015 is de discussie over de bescherming en de begrenzingen van vrijheid van meningsuiting opgelaaid. Zou ook vrijheid van meningsuiting moeten gelden voor heilige religieuze symbolen en iconen? Is het moreel en juridisch toelaatbaar (deze twee goed onderscheiden!) dat men iets schrijft dat anderen “kwetst”?

Literatuur: Herrenberg, Tom, “Politici, de vrijheid van meningsuiting en Innocence of Muslims”, in: *Nederlands Juristenblad*, 24 September 2013; Herrenberg, Tom, “Charlie Hebdo: cartoons en godslastering”, in: NJB blog, 16 januari 2015; Herrenberg, Tom, “Vrijheid van meningsuiting in

de multiculturele samenleving: evaluatie van twee tegenstrijdige perspectieven”, in: *Civis Mundi*, 14 januari 2014; Rijkema, Bastiaan, “Vrijheid van meningsuiting in de val tussen religieus extremisme en utilitarisme”, in: *Nederlands Juristenblad*, afl. 44/45, 14 december 2012, pp. 3106-3111; Cliteur, Paul, “Vrijheid van expressie na Charlie”, in: *Nederlands Juristenblad*, Aflevering 5, 6 februari 2015, pp. 306-311.

6. Onverdoofd ritueel slachten

Op het algemeen gebod dat dieren voorafgaand aan de slacht moeten worden verdoofd wordt een uitzondering toegestaan voor religieuze groepen. Hier lijkt dierenwelzijn te botsen met godsdienstvrijheid. Welk belang zal moeten prevaleren en waarom?

Literatuur: Berg, Floris van den, “De prioriteit van morele toetsing. Over onverdoofd slachten, jongensbesnijdenis en intensieve veehouderij”, in: Bastiaan Rijkema en Machteld Zee, red., *Bij de beesten af*, Prometheus, Amsterdam 2013, pp. 25-47.

7. Dood van een prinses

In 1980 woedde wereldwijd een discussie over de vraag of de film “Dood van een prinses” zou moeten worden uitgezonden. Zoek op waar deze film over ging en geef een analyse van de verschillende standpunten hierover. Hoe zat het in Nederland? Is deze film in Nederland uitgezonden? Is daar een kamerdebat over gevoerd? Wat waren de standpunten? De Nederlandse regering probeerde enige druk uit te oefenen op de NOS om de film niet uit te zenden. Is het uitoefenen van druk geoorloofd, naar uw idee? Zo ja, waarom wel, zo nee waarom niet?

Literatuur: Buschow, Rosemarie, *The Prince & I*, Futura Publications Limited, London 1979; Hahn, Emily, “A Nanny in Arabia”, in: *The New York Times*, 8 February 1981; “Interview Antony Lewis”, *Death of a Princess 25 Years Later*, Frontline/PBS 2005; Cliteur, Paul, [“Een mooie film voor de Kerst: ‘Death of a Princess’ \(1980\) ‘Insult to islam’, maar de NOS bukte niet en zond film toch uit”](#), in: *ThePostOnline*, 15 december 2016; Cliteur, Paul, and Houben, Laetitia, and

Slimmen, Michelle, [“Death of a Princess”](#), in: *The Fall and Rise of Blasphemy Law*, Leiden University Press, Leiden 2016, pp. 111-137.

8. Weduwenverbranding

In India bestaat/bestond een religieuze praktijk van de weduwenverbranding. Is het terecht dat de Britse koloniale heersers die praktijk hebben uitgebannen? Of zou men met een beroep op respect voor lokale cultuur kunnen verdedigen dat het hier een te respecteren culturele praktijk betreft?

Literatuur: Stein, Dorothy K., “Women to Burn: Suttee as Normative Institution”, in: *Journal of Women in Culture and Society*, Vol. 4, No. 21, 1978; Stein, Dorothy, “Burning Widows, Burning Brides: The Perils of Daughterhood in India”, in: *Pacific Affairs*, Vol. 61, No. 3 (Autumn, 1988), pp. 465-485; Cassels, Nancy G., “Humanitarian and Imperialist – The Abolition of Suttee”, in: *Journal of British Studies*, Vol. 5, No. 1 (Nov., 1965), pp. 77-87.

9. Moord op abortusartsen

In de Verenigde Staten van Amerika zijn abortusartsen vermoord door christelijke gewetensbezwaarden. Wat is de omvang van die praktijk? Om welke mensen gaat het? Zouden zij strafvermindering moeten krijgen omdat zij gewetensdaders zijn? Valt het te verklaren dat “abortus-terrorisme” in de VS een aanzienlijk probleem is maar in Europa niet voorkomt?

Literatuur: Juergensmeyer, Mark, “Christian Violence in America”, in: *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 558 (Jul. 1998), pp. 88-100.

10. Haatspraak in het Nederlandse recht

In de artikelen 137 c en d Sr. wordt aanzetten tot haat strafbaar gesteld. Wat is effect van deze wetgeving? Hoe verhoudt zich de criminalisering

van “opiniedelicten” tot de vrijheid van expressie? Zouden deze artikelen moeten worden gehandhaafd of aangepast. En indien het laatste het geval is: hoe dan?

Literatuur: Cliteur, Paul, [“De harde tucht van de strafwet en het cultuurgoed dat we moeten verdedigen: Kanttekeningen gemaakt door getuige-deskundige Paul Cliteur tijdens het proces tegen Geert Wilders”](#), in: *ThePostonline*, 3 november 2016; Cliteur, Paul, [Bardot, Fallaci, Houellebecq en Wilders: juridische vervolging van religiekritiek en vreemdelingenvrees](#), Uitgeverij De Blauwe Tijger, Groningen 2016, 320 pp.

Succes ! Paul Cliteur